

בעזרשי"ת

מִיָּמֵי עֲמוּקִים עֵצָה בְּלֵב-אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָה
סְטְרִיקוֹב

קובץ דברי תורה

עצה ותבונה

דברי תורה

מב"ק מרז אדמו"ר זצלה"ה

'עומק לב'

שיעורים ושיחות קודש
מב"ק מרז אדמו"ר שליט"א

'מים עמוקים'
'דולה התבונה'

פרשת

ויגש

תשפ"ג

מכון זכור
לאברהם
סטריקוב

נדבת
הר"ר אלימלך רפפורט הי"ו

לע"נ חמיו
הרה"ח ר' לוי יצחק שטרנברג זצ"ל
בן ר' מרדכי זצ"ל
נלב"ע ט' טבת תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.

נדבת

הרה"ח החפ"ז בעילום שמו שליט"א

בהודאה להשי"ת על העבר
ובקשה על העתיד
והצלחה בכל הענינים

מזלא טבא וגדיא יאה

להרה"ג רבי מאיר שטרן שליט"א
ולחתנו הרב יעקב שמשון שפירא הי"ו
לרגל הולדת הנבדה - הבת
הברכה אחת היא קדם הסב מורינו הגה"צ שליט"א
יה"ר שירווי רוב נחת דקדושה מכל יוצ"ח
הקידושא רבא בשב"ק זו
בביהמ"ד של כ"ק אדמו"ר שליט"א

לע"נ

האשה החשובה
מרת ביילא בלומא באטשאן (חסידה) ע"ה
בת ר' שמחה בונם זצ"ל
נלב"ע י' טבת תשכ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.

לתרומות והנצחות:
052-7620204

רחוב דוד 32 ירושלים

קובץ ל"ט
ערש"ק פר' ויגש תשפ"ג

ניתן להאזין לשיעורי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
מדי ליל שישי בשידור חי במערכת 'קול סטריקוב' מס' 072-3371263 שלוחה 4.
כמו כן ניתן להאזין לאחר השיעור בקו שיעורי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בקול הלשון'
מס' 073-2951269 שלוחה 1.

ויגש

ויפל על צוארי בנימן אחיו ויבך
ובנימן בכה על צואריו (מה, יד).

וברש"י: "ויפל על צוארי בנימן אחיו
ויבך, על שני מקדשות
שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן
להחרב, וצנימין זכה על צואריו, על
משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של
יוסף וסופו להחרב".

וצ"ב מה עניין הצנייה על ציהמ"ק
דווקא בשעה זו. ונראה שכאן
שנפגשו שני האחים יחד אחר שלא
התראו זמן רב כ"כ צוודאי הייתה שמחה
עלומה שאין לשער ולתאר, וצעת שמחה
יש לזכור את חורבן ציהמ"ק, כדכתיב
(תהלים קלז, ו) "תדבק לשוני לחכי אם לא
אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על
ראש שמחתי". ולכן גם צעת השמחה
הגדולה בפגישת האחים, ומסתמא גם
עלם הצכי היה צכי של שמחה, הכניסו
צוה את הצנייה על חורבן ציהמ"ק.

ויאמר יוסף מרכבתו ויעל לקראת
ישראל אביו וירא אליו ויפל
על צואריו ויבך על צואריו עוד (מו,
כט).

וברש"י: "אבל יעקב לא נפל על צוארי
יוסף ולא נשקו, ואמרו
רבותינו, שהיה קורא את שמע".

ומקשים (גור אריה) ממה נפשך, אם היה
אז זמן קריאת שמע למה יוסף
לא קרא, ואם לא היה זמן קר"ש למה
קרא יעקב.

ויש לומר שבאמת הגיע אז זמן קר"ש,
ולכתחילה יש לקרוא מיד בתחילת
הזמן, ומכל מקום לא קרא אז יוסף, כיוון
שהיה עוסק במלוות כיבוד אב וזה דוחה
את הלכתחילה לקרוא בתחילת הזמן,
אבל ליעקב לא היה מנוח לגלות אהבתו
ליוסף ולכן קיים מלוות קר"ש כדינה
(ואף שגם ליעקב היה מנוח לרדת
למנצרים, שכך אמר לו הקב"ה (לעיל, ג)

"אל תירא מרדה מנרימה" וגו', הרי כיוון שהגיע למנרים כבר קיים המלואה).

והמהר"ל (ראה גו"א שם, ושפת אמת לקוטים ד"ה על) ציאר הטעם שקרא

אז יעקב קר"ש, כי כאשר נפגש עם יוסף אחר כ"ב שנה שלא ראה את פניו, התעוררה זו אהבה טבעית ליוסף בחזק גדול, וציקש יעקב להעלות אהבה ענומה זו שהיה לו לבנו שתהיה כלפי הקצ"ה. ולכן קרא אז קריאת שמע שזהו ייחוד ה' המציא לידי אהבת ה'. וזהו עבודת האדם בכל מידותיו, להשתמש בהם לעבודת ה', ולהעלות את כל רגשותיו אל ה'.

ולפ"ז יש לבאר מדוע יוסף לא קרא קריאת שמע, להעלות את אהבתו הגדולה לאביו שהתגלתה אז אל ה' (ראה שפ"א שם). וי"ל, שבאמת מה שנפל יוסף על נווארי יעקב, לא הייתה האהבה ליעקב הגשמי בהאי עלמא, אלא כדאיתא (בר"ר פרשה פז א"ו) ש"האבות הן הן המרכזה", וכן איתא (שם פרשה עח א"ג) שנורתו של יעקב תקוקה בכסא הכבוד. וכתיב (דברים לב, ט) "יעקב חבל

נחלתו". ולבחינה זו הייתה גילוי האהבה של יוסף, לא ליעקב אביו בעוה"ז, אלא לשורשו בכסא הכבוד. ונמלא שגם הוא העלה את אהבתו לעילא ולעילא.

והנה אחר זה כתיב (פסוק ל) "ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי". וברש"י ציאר כוונת אומרו בזה 'אמותה הפעם', יעו"ש. וי"ל דלעיל כאשר נשאו ליעקב כי עוד יוסף חי, אמר "רצ עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות" (מה, כח). והאבות היו נביאים (מדרש תהלים מזמור קה), וכל דצריהם דצרי נבואה הם, ועוד, דאיתא (מכות יא.) ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא צאה", וא"כ כיוון שאמר 'בטרם אמות' היה צריך להיות שלאחר ראיית יוסף ימות יעקב ח"ו.

ולבן סיבב הקצ"ה שיעקב יקרא קר"ש כאשר יראה את יוסף, דאיתא (זוה"ק ח"ג לג.; שער הכוונות קר"ש דרוש ה') שבזמן קר"ש צריך לכוון למסור את נפשו, ורמי המעלה זוכים להגיע בזמן קר"ש למנצ של מסירות נפש ממש. ומה שחיים גם אחר קר"ש הוא כי הקצ"ה

נותן להם חיות חדשה (וכדאיתא עד"ז מלדיקים) (שפתי לדיק שמיני או"ז צ"ש החידושי הרי"מ) צביאור עניין נדב ואציהוא, שכל מצוה לריך לעשות בהתלהבות גדולה עד שלא יישאר שום חיות גשמית, אלא המצוה עצמה נותנת בו שוב חיות חדשה, ואכל נדב ואציהוא שלא היו מצווים ועושים, ועשו זאת במסי"נ לשם שמים נשאר שניהם בלי חיות גשמית). וכן יעקב כאשר קרא קר"ש צוודאי היה דדרגה זו של מסירות נפש בפועל ממש, וא"כ בזה שקרא קר"ש צעת שראה את יוסף נתקיימה הנצוה של 'צטרם אמות', ושוב קיבל חיות חדשה ממקור החיים.

עמיד להיות 'ה' אחד' כמו שנאמר (זכריה יד, ט) 'ציוס ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', לשון רש"י. ואתה לריך להתצונן בזה כי שנה הכתוב כאן לומר ה' 'אלקינו' ולא אמר 'אלקיך' כמו שאומר בכל מקום, וכו', אצל הזכיר ציחוד ה' 'אלקינו', כי עשה עם משה את הגדולות ואת הנוראות לעשות לו שם תפארת".

ובבואר דדצרו שצפסוק 'שמע ישראל' נכלל עניין יציאת מצרים והאותות והמופתים שנעשו בו. והיינו כי בזה ש'ה' הוא אלקינו ולא אלקי האומות, מלצד מה שהאומות אינם מאמינים שה' הוא האלקים, יש בזה עוד מלד הקצ"ה, שהוא מייחד מלכותו ואלוקותו על בני ישראל על פני שאר אומות העולם, ולכן יש הנהגה מיוחדת עם צנ"י, שהוא יתצרך משדד עצורם את מערכות הטבע. ודבר זה ראו בגדולות והנוראות שנעשו צעת גאולת מצרים, שכל הטבע נשתנה בצביל צנ"י, ועי"ז נתגלה עניין זה ש'ה' הוא אלוקינו ולא אלקי האומות'.

ובזה יש לבאר מה שאמר 'אמותה הפעם', כי צאמת צאותה שעה נתקיימה בו מיתה, זו שהייתה מוכרחת לבא 'אחר ראותי את פניך', היינו מכח הנצוה של 'צטרם אמות'.

עוד יש לבאר צעניין מה שקרא יעקב קריאת שמע צעת שראה את יוסף, דהנה על הפסוק הפסוק (דצריס ו, ד) "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" כתב הרמב"ן וז"ל: "ה' אלקינו ה' אחד", ה" שהוא 'אלקינו' ולא אלקי האומות

ופעם שאלתי את מרן הגרי"ז זצ"ל על דברי הרמב"ן צסוף פרשת בא שכתב שמצוות מזוזה הוא זכר ליציאת

מנרים, יעו"ש, ובהמשך לזה כתב וז"ל:
 "כי הקונה מזוזה צווח אחד וקבעה
 צפתחו ונתכוון צענינה כצר הודה צחדוש
 העולם וצידיעת הצורא והשגחתו, וגם
 צנצואה, והאמין בכל פנות התורה, מלצד
 שהודה שחסד הצורא גדול מאד על עושי
 רצונו, שהוליאנו מאותו עצדות לחירות
 וכבוד גדול לזכות אצותיהם החפנים
 ציראת שמו". ותמוה מאוד, שהרי
 צפרשיות של המזוזה שהם שמע והיה
 אם שמוע לא נזכר עניין יציאת מנרים.

ובענה הגרי"ז שיש לראות מה אומר
 הרמב"ן צפרשת קר"ש
 (ומספק"ל אם היה דבר זה חדש אללו),
 ואז נתבאר עפ"י דבריו שם הנ"ל,
 צפסקוק שמע ישראל נכלל עניין יציאת
 מנרים, וממילא על ידי ההצוננות
 צפסקוק שמע ישראל אכן צאים לזכירת
 יציאת מנרים וכל יסודות האמונה
 הנכללים צוה.

והנה כאשר הגיע יעקב למנרים יחד
 עם כל צניו וכל נפשות ציתו,
 הכיר שכבר התחילה הגלות, וראה את
 כל המשך הגלות לאיזה דיוטא תחתונה
 יגיעו צה צנ"י, וכדאיתא (אזה"ח שמות ג, ז)
 שהגאולה הייתה צרגע האחרון כאשר
 כבר היו צמ"ט שערי טומאה ורק כפסע
 צינם לצין ההשתקעות צשער הנו"ן שאין
 ממנו תקומה. ואז נפלה על יעקב אימה
 חשיכה גדולה, צהיותו מיצר ודואג איך
 תהיה לצנ"י תקומה לצאת מן הגלות.

ולבן סיצבו מן השמים שיקרא אז
 קריאת שמע, שצוה נאמר שה'
 הוא אלוקינו, שמייד מלכותו על צנ"י
 וממילא מתנהג עמהם צהנהגה אחרת,
 לשנות עצורם הטבע ולשדד מערכותיה,
 אשר צכח הנהגה זו ילאו מן הגלות, וצוה
 נתחם יעקב.

דולה התבונה

חובת ההודאה לה'

שיעור ליל שישי פרשת ויגש תשע"ט

חובת ההודאה לה' על הזכייה להתפלל לפניו

זה עתה יצאנו מימי החנוכה המאירים שעברו עלינו לטובה, ימים של הלל והודאה להשי"ת שהרי לכך "קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" (שנא כ"א), ומכח ימים אלו נקבע בנפש בן ישראל כח זה להיות תמיד מהלל ומודה להשי"ת. ומיד אחר כך קוראים בפרשת ויגש, ואיתא בספד"ק בית אהרן בפרשתנו (ד"ה ויגש כ"ג) עה"פ (מ"ד, י"ח) "ויגש אליו יהודה", כי הנה 'יהודה' הוא לשון 'הודיה' – אותיות דדין כאותיות דדין, וכן בקריאת שם יהודה מפורש בתורה שהוא על שם הודיה, כדכתיב (לעיל כ"ט, ל"ה) "הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה". הרי שכל עצמו של השם יהודה הוא הודיה לה'. ועפ"ז הביא השפת אמת בפרשתנו (מל"א, ד"ה ויגש) בשם זקינו החידושי הרי"מ זי"ע שלכן נקראו בני ישראל בשם 'יהודים', אף שרובם אינם משבט יהודה, כיוון שזהו כל מהותו של איש ישראל, שהוא מודה תמיד להשי"ת. וכן אנו אומרים (פיוט 'ציון ה' יוס יוס') "ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו להללו ולשבח ולספר הודו", שקיום תכלית בריאת בני ישראל 'לכבודו', הוא על ידי שמהללים ומשבחים אותו יתברך. וכן כתיב (ישעיה מג, כ"א) "עם זו יצרת לי תהלתי יספרו".

ומבאר הבית אהרן וז"ל: "כי כאשר בר ישראל עומד בתפלה" – כדאיתא (צ"ר ל"ג, ו) ש'ויגש' הוא מלשון תפילה – "התפילה צריכה לגשת למעלה כלולה בהודאה,

על שזכה להתפלל לפני השי"ת".

על דבר זה עצמו שזוכים להתפלל לפני ה', צריך להודות לו יתברך, וכך צריך האדם לגשת אל התפילה, עם הרגשה זו של הזכות הגדולה שיש לו בכך שזוכה להתפלל. ואמנם כך תקנו (ראה ממזיק צרכה קלג, ז) שבסיום כל תפילה אומרים 'עלינו לשבח', בו משבחים על כך ש"לא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה, וכו', שהם משתחווים להבל וריק ומתפללים אל אל לא יושיע, ואנחנו כורעים ומשתחווים ומודים לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה". ויסוד תפילה זו על דרך האמור, שמשבחים ומודים על עצם הזכיה שיש לנו להתפלל לפני ה'.

וכן מוזכר עניין זה ב'מודים דרבנן', שמסיימים שם "על שאנחנו מודים לך ברוך א-ל ההודאות", ופירש רש"י (סוטה מ. ד"ה על): "על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך ומודים לך". הרי שוב שמודים לה' על עצם דבר זה שאנו זוכים להיות 'מודים לך'.

על ידי ההודאה דבקים בה'

ואגב אורחא יש לשום לב ליסוד הגדול בעניין ההודאה המבואר בדברי רש"י אלו, שכלל יחד הדביקות בה' עם ההודאה לו. שכך מפרש 'על שאנחנו מודים לך', 'להיות דבוקים בך ומודים לך'.

ואמנם הדברים פשוטים, כי המדרגה היסודית בדביקות הוא שאין מסיחים דעת מהשי"ת. וזה שמודה תמיד לה', שאומר בכל יום מאה ברכות בכוונה ובהתחברות אמיתית, הוא זוכר תמיד את ה' ואין מסיח ממנו את דעתו, ואם כן הרי הוא דבק בו. אכן יש מדרגות גבוהות יותר של דביקות, כפי המתואר על צדיקים וקדושים שהיו דבקים בעליונים במציאות ממש, עד שהיה צריך להעיר אותם מדביקותם, לבל תנתק נשמתם מגופם, אולם המדרגה הפשוטה של דביקות שכל יהודי יכול להגיע אליה, היא על ידי זכירת ה' בכל עת בלי היסח הדעת, באופן שהוא חי עם זה בכל הווייתו, וזהו על ידי ההודיה התמידית לה'.

השמחה על כל מה שזוכים לעשות בעבודת ה'

נחזור לעניינינו, מה שכתב הבית אהרן שיש חובת הודיה מיוחדת על מה שזוכים להתפלל לפני ה'. והדברים עולים בקנה אחד עם המבואר שם במאמרים

לחנוכה (ד"ה משנמי) עה"פ (מהליס קיט, נט) "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך", ומבאר וז"ל: "חשבתי" לשון חשיבות, 'רגלי' לשון רגילות. שצריך כל אחד אף שהוא במדריגה פחותה מאוד, להחשיב בעיניו כל דרך וכל פעולה שהוא עושה בעבודת השי"ת. ולהאמין ולידע שכל פעולה באיזו מדריגה שהיא פועלת למעלה למעלה. ובוה יוכל לעזוב הרגילות שלו ולתקן הכל. כי כל זמן שאינו חשוב בעיני עצמו לא יוכל לעזוב את הרגילות שלו ולשוב לדרך הטוב. וזהו 'חשבתי דרכי' – שהחשבתי את דרכי 'ואשיבה רגלי' – שבזה השבתי כל הרגילות שלי 'אל עדותיך'. כל זמן שאין מחשיבים את העבודה אי אפשר לצאת מהנמיכות והשפלות בה נמצאים, אלא יש להחשיב ולשמוח בכל מעשה עבודה שזוכים לעשות, וממילא חלה חובת ההודאה לה' על זכויות אלו.

ועל דרך זה שמעתי מהגה"צ רבי יוסף ציינווירט זצ"ל מעשה שהיה באביו של הבית אהרן, הרה"ק רבי אשר מסטארלין זי"ע, שעבר פעם על יד חסידים שישבו ודיברו ביניהם, ושאל אותם על נושא שיחתם, ואמרו לו שמדברים על מציאות כאובה זו שעושים ופועלים הרבה בעבודה, ובכל זאת אין מגיעים לקניינים המכוקשים. ענה להם: "איך רוצים להגיע אם אין מייקרים 'עובדא', כך שמעתי מהרבי – היינו הרה"ק רבי שלמה מקארלין זי"ע – שכאשר יוצא החוצה, וחוזר בלי ירידה ממה שהיה לפני שיצא, הוא הולך לעשות 'ארוממך' – שיר ושבחה לה' על שזכה לעמוד במדרגתו.

והן הן הדברים המכוארים בדברי הבית אהרן הנ"ל, שצריך לייקר את המעשים הטובים שזוכים לעשות, ורק אז יש כח להתרומם לעשות יותר.

בד בבד עם השאיפה לעלות עוד ועוד, יש להיות שמח בחלקו

וידועה אגרתו החריפה של הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעפסק זי"ע (נדפס נסו"ס פרי הארץ) וז"ל: "תשובה כללית לידידי נפשי, בעסק התורה והעבודה אשר רבים צועקים על המחשבות זרות, והתהוות הסיבה הוא הגדלות שבהם, שאינם שמחים בעבודתם ולא די להם כי אם גדולות ונפלאות מהם, כי הנה כלל גדול בתורה

להיות שמח בחלקו גם בעסק התורה ועבודה אם מעט ואם הרבה ויהנה ממנו, משא"כ אם אינו נהנה ושמח, והנפש רוצה להנות מתאוה תאוה, וכן המחשבות זרות מפני שאינו שמח בעבודתו ורוצה בגדולות ונפלאות ממנו דוחים אותו למחשבת חוץ, וכו', ודאי מהראוי לומר מתי אגיע למעשה אבותי, ואפילו הכי יהיה שמח מאוד בעסק עבודתו של עכשיו, ובשמחה של מצוה זו יזכה לגדולה ממנה".

וכדברים האלו ממש, שיחד עם חובת השאיפה התמידית להגיע למדרגות גבוהות בעבודת ה', בד בבד יש לשמוח מאוד 'בעסק עבודתו של עכשיו', איתא בישמח ישראל בפרשתנו (אומ ט) וז"ל: "'ברוך ה' יום יום' (ספ"ט סט, כ), פירוש כמו שצריך להודות על עניני הגוף לפי מדריגתו, כן בעניני הנפש, אף שצריך להתאוות ולחמוד לעלות עוד למדריגה גדולה, עכ"ז צריך להודות להשי"ת גם לפי מה שהוא כי היה באפשרות להיות ח"ו גרוע יותר. וזהו 'קדושים תהיו' (ויקרא יט, ז), היינו גם בהמדריגה שעומד בה יתן הודאה על חלקו".

'ויגש אליו יהודה' - חיבור מידות יוסף ויהודה

ויש בזה דבר פלא קצת, שהדפיסו מאמר זה כאן בפרשת ויגש, אף שאינו מוסב על עניין הפרשה, ומסתמא אמרו הישמח ישראל בשבת פר' ויגש ולכן הכניסוהו כאן. אכן באמת נראה שעניין זה, של להיות שמח בחלקו יחד עם השאיפות לגדולות ונצורות, זהו מיסודות פרשתנו. שהנה בעניין 'ויגש אליו יהודה', נודע מספדה"ק (ספר הלכות נחמלת הפרשה) שלא היה זה רק כפשוטו עסק בין יהודה ליוסף אודות מאסרו של בנימין, אלא עומק רום טמון וצפון בזה - וכך הוא וודאי באופן כללי בכל עניין הי"ב שבטי י-ה, ומעשיהם ומאורעותיהם, שאין זה רק הגשמיות שלהם, אלא כל שבט מורה על שורש עליון מיוחד, ומכוונים כנגד י"ב שערי שמים (פרע"ט שער הפילה נהקדמה), כל אחד מהם יש לו הכח וההשפעה המיוחדת שלו.

והגישה של יהודה ליוסף, היינו שנעשה חיבור בין קדושת יוסף לקדושת יהודה, והיו לאחדים. וכן הוא כל עניין ההפטרה שקוראים בפרשה זו, שנאמר בו "קח לך עץ אחד וכתב עליו ליהודה ולבני ישראל חברו ולקח עץ אחד וכתב עליו ליוסף עץ

אפרים וכל בית ישראל חברו, וקרב אתם אחד אל אחד לך לעץ אחד והיו לאחדים בידך". היינו עניין החיבור של יוסף ויהודה. ובפשוטו הכוונה שנעשה ייחוד בין מידת 'יסוד' – בחינת יוסף, למידת 'מלכות' – בחינת יהודה.

והביאור בזה על דרך העבודה, כי העניין של יוסף הוא שנתייחד בקדושתו ובדביקותו לעילא, בפרישות גמורה מכל חיזו דהאי עלמא, וברוממות והתעלות תדירה, בהליכה מדרגה לדרגה, לבלתי היות דבוק ועומד בתחתונים, אלא להיות מוסיף והולך ותמיד בסולם העולה בית א-ל. וזה מרומז בשם 'יוסף', שהוא מלשון תוספת, היינו להוסיף תמיד ולעלות מעלה מעלה, ולא להסתפק בחלקו.

ולעומת זאת יהודה שהוא בבחינת מלכות, הוא עניין קבלת מלכותו יתברך, להרגיש תמיד שהכל מאת ה' והוא יתברך מנהיג את הכל, וממילא לקבל את כל מה שקורה עמו באהבה. ומזה בא ההודאה להשי"ת, ולכן דוד המלך שהוא משבט יהודה ובבחינת המלכות הוא כל כולו שירות ותשבחות לא-ל חי, וכמו שאומרים (צצרכם צרון שאמר) "ובשירי דוד עבדך", והוא מעיד על עצמו (מהליס קמה, כא) "תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד".

דרכו של דוד המלך לקבל כל מה שבא עליו בהכנעה

וזהו שמצינו בדוד המלך שהיה בהכנעה ובביטול גמור, כמו שאמר (מהליס כג, ז) "ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם", והיינו כי האמין באמונה שלמה שהכל מאתו יתברך ובהנהגתו, ואין לו כלום מעצמו, וכמו שהרחיב בזה בישמח ישראל (מנוכה אות נג) על מה דאיתא בזוה"ק (ראה ג, קיג). "דוד מלכא מהימנא הוה", ומביא בשם זקינו הרה"ק רבי שרגא פייבל מגריצא זי"ע לפרש וז"ל: "כי היה לו אמונה טהורה וידע שהכל מאת השי"ת, וכאשר משחהו שמואל למלך נתרצה, וכאשר ביקשו ליטול ממנו המלכות לא התרעם, משא"כ שאול בתחלה היה נחבא אל הכלים ולא רצה למלוך, ואחר כך חרה לו על שניטל ממנו המלוכה וניתנה לדוד. ומדת דוד הוא מדת מלכות כגודע, והיה עליו מלכות שמים וכנ"ל שידע ד'לית ליה מגרמה כלום' (זוה"ק א, קפא).". והעולה שזהו מידת המלכות, להאמין שהכל מאת ה', ולקבל את הנהגתו בכל מצב ובכל אופן.

ובעניין זה ממש ראינו מעשה מופלא (מוצא נספר מסייפה העלמות האלה, עט) שהיה עם הרב החסיד המופלא רבי לייבל קופנר ז"ל, מחשובי חסידי גור, בר דעת ובר לבב. כאשר מיד בתחילת המלחמה נערכה 'סלקציה' בה הפרידו את הזקנים הנשים והילדים מן הגברים המסוגלים לעבוד, ואלו האחרונים שיכנו יחד כמה מאות איש בבית מטבחים, כאשר מחד הצפיפות והדוחק והצחנה הנוראה הקשתה עד מאוד על השהות שם, ומאידך כרסמה בנפשות היהודים שם הדאגה לגורל בני משפחותיהם שנלקחו מהם. ופנה אחד מן השוהים שם אל רבי לייבל במרירות וככאב לב: "לייבל, מה יהיה".

ענהו רבי לייבל: "מה יהיה, יהיה כמו אצל דוד המלך". וביאר שיחו, שהנה דוד המלך לפני שנמשח ע"י שמואל, הרי היה שרוי בשלוח וברוגע, ברעותו את צאן אביו בהשקט ובבדידות, בלי שום מציק ומפריע. אולם מיד כשנמשח למלך, התחילו הרדיפות והצרות, כאשר בתקופות הבאות אין לו היכן להניח את ראשו בלילות, ונמלט ממסתור למחבוא כאשר הוא נרדף על צווארו על ידי המבקשים לסכל את מלכותו. מזה היה עושה אדם מן השורה במצב כזה, היה חוזר אל שמואל הנביא, ואומר לו: האם בשביל רדיפות אלו נעשיתי מלך, קח נא בחזרה את המלוכה, איני חפץ בה, אשובה ארעה צאן אבי אשמור, אחזור לשלוותי ולמרגועי. אולם דוד המלך אינו כן, תמיד ידע שישלוותו אינו שלו אלא משל ה', ולכן כאשר החליפה הוא יתברך בחיי צער רדיפות ונדודים לא התלונן, אלא כפף את ראשו לפני ה' ואמר: "אם זהו רצונך רבוש"ע, הכה בי, עשה בי כרצונך". סיים רבי לייבל: כך לעניינינו, שלוותינו לא הייתה שלנו, הבית עם הילדים לא היו שלנו, עתה לקחה מאיתנו השי"ת ותחת זאת העמידנו במקום קשה כזה. נאמר אף אנו כדוד המלך בשעתו: רבוש"ע, אם זהו רצונך, הכה תכה".

זאת היא דרך החיים שהתווה לנו דוד המלך, להאמין שהכל מאת ה', ולקבל הנהגתו בהכנעה, ומי שחי באופן כזה – חייב טובים ומאושרים עד למאוד, ועובר את כל המאורעות הקשים והניסיונות המתרגשים ובאים עליו בחוזק ובגבורה. כך מסופר על אחד שעבר את המלחמה הנוראה בימי בחרותו הצעירים, וסיפר שלפני המלחמה ישב פעם בשטיבל ולמד, וניגש אליו יהודי זקן אחד, ואמר לו: ברצוני לומר לך אמרה, כתיב

(מהלים לג, ג) "שירו לו שיר חדש היטיבו נגן בתרועה", וכך פירושו: 'שירו לו שיר חדש' – תמיד צריך לשיר ולשבח לה', אולם 'היטיבו נגן' – מתי יש להוסיף ולהיטיב במיוחד בשיר ושבח לה', 'בתרועה' – מלשון צרות וייסורים, בתקופות כאלו אז צריך להיות 'היטיבו נגן'. וזאת למה, "כי ישר דבר ה' וכל מעשהו באמונה, אהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ" (שם, ד"ה). וסיפר הלה, שאמרה זו הייתה קבועה וחרוטה בראשו בכל המצבים הקשים והנוראים שבאו עליו בעת המלחמה, וזה נתן לו את הכח והחוזק כדי לעבור תקופה נוראה זו.

ובכן, עלה בידינו שהבחינה המיוחדת של יהודה היא קבלת הנהגת ה' בהכנעה, והשמחה וההסתפקות בחלקו אשר ייעד לו ה'. ודבר זה הוא כאמור גם בעבודת ה', שגם בזה צריך להיות שמח בחלקו, לשמוח במעשים טובים ובמדרגות שזכה להם. ולעומת זאת בחינת יוסף היא השאיפה התמידית לעלות עוד ועוד מחיל אל חיל, ולא להסתפק במדרגתו העכשווית. וכאשר נפגשים יהודה ויוסף, ונהיה חיבור ביניהם, היינו ששני מידות אלו משתלבות יחד והיו לאחדים, גם לשאוף תמיד להתעלות ולהתרומם יותר ויותר, וכך בכך להיות שמח במה שכבר השיג וזכה. ואתי שפיר מה שאמר זאת הישמח ישראל דווקא בפרשה זו, ש'אף שצריך להתאוות ולחמוד לעלות עוד למדרגה גדולה, עם כל זה צריך להודות להשי"ת גם לפי מה שהוא', כי אמנם זהו עניין 'ויגש אליו יהודה', החיבור בין בחינת יוסף – השאיפה להוסיף עוד ועוד, ובחינת יהודה – ההודאה והשבח לה' על המדרגה שעומד בה עתה.

'אשלם תודות לך' - לכל הפחות להכיר בטובות המקום העודפות עלינו

ובכללות חובת ההודאה לה', מצאנו דברים נפלאים בחתם סופר בפרשתנו (ד"ה ולא יכלו), ודברים נסובים על דברי המדרש הידועים בפרשתנו (צ"ר לג, י) "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, בלעם חכם של העכו"ם לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתוננו, הדא הוא דכתיב (צמדצו כג, ל) 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא'. יוסף קמנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב (מה, ג) 'ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו'". ויש לדקדק כפל הלשון 'מיום הדין' 'מיום

התוכחה', עוד מדקדק החת"ס מהו שמביא ראיה מבלעם כאשר יש לו ראיה מהשבטים, וכי יהודה ועוד לקרא.

ומבאר על פי דברי החובות הלבבות בשער הבחינה (פמיסה), שרוב בני העולם הם כעיוורים מלהבין טובת הבורא העודפות עליהם, שהם סוברים שהטובות הם דברים רגילים ומחויבי המציאות, כיוון שהם מורגלים אליהם מעת שנולדו, ואינם מרגישים שהם מתנות וטובות מאת ה'. ועוד, שהם מדקדקים במה שלא ניתן להם, וחושבים כאילו דברים אלו נשללו מהם, ועושים את השי"ת כאילו חלילה עיוות את דינו.

ואומר החת"ס, שאנשים כאלו שאינם מכירים בטובת ה' עליהם, לא שייך לומר להם 'יום הדין', כי הם חושבים שאדרבה, יש להם דין על השי"ת, שהם טוענים עליו למה חיסר מהם דבר פלוני זה ודבר פלוני זה. ואצלם שייך 'יום התוכחה', היינו כי לו יהא שהיה התחייבות מאת השי"ת להיטיב עמהם בכל מיני טוב, והרי עשה את שלו בכמה טובות עודפות, אם יחסר פעם אחת לא היה להם לחושדו שעשה זאת לרעתם, והרי זה דומה ממש לבלעם אשר אתונו אשר רכב עליו מעודו אמר לו 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה', ולא היה לך לחושדני עתה, ועל כרחו של בלעם הודה 'ויאמר לא'. והכא נמי כן הוא, וכנגד זה אמר 'אוי לנו מיום התוכחה', בו יוכיח להם השי"ת שלא עיוות מאומה בהנהגתו עמהם.

אמנם למבינים בעם שיודעים שהכל מטוב השי"ת ורב חסדו, לאלו הרי זה 'יום הדין' ממש, שהנה גמלנו טובות רבות ואנחנו גמלנוהו רעות, ובכל יום אנחנו בידו והוא חוזר וגמל טובות על טובות. ודוגמא לדבר זה הוא מאחי יוסף כי אחר שגמלוהו רע ונפלו בידו, חזר הוא לעשות עמהם רק טוב –

אמנם זה דבר חידוש קצת, לומר שיוסף עשה עמהם רק טוב, והרי לכאורה ייסר אותם בעלילת 'מרגלים אתם', ובמה ששם את שמעון בבית הסוהר, והכריחם להביא את בנימין וכו', ומ"מ סובר החת"ס שכל זה הוא עדיין בגדר טובה לעומת מה שהיה יכול לעשות עמהם, שהיה יכול להכניסם כולם לבית הסוהר, ותחת זאת שילחם ואף החזיר את כספם.

- ומשום כן 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', וכן אנשי המעלה היודעים ומכירים בטובות ה' עלינו, שלהם אוי ואבוי מיום הדין שאז יראו כמה רעות עשינו לעומת הטובות שעשה לנו השי"ת. אלו הם שני החשבונות מהם יש להתעורר בדרך ממה נפשך, אם אתה מבין שמגיע לך ויש לך טענות למה לא נותנים לך, אז 'אוי לנו מיום התוכחה' - ממה שיוכח שהכל היה לטובה, ואם אתה מבין שהכל הם טובות ה', אז איך אתה מתנהג כך, ומשיב לו יתברך רעה תחת טובה.

ומפרש החת"ם לפי זה הפסוקים (מסל"ס נ, יג"ד) "עלי אלקים נדריך אשלם תודת לך, כי הצלת נפשי ממות הלא רגלי מדחי להתהלך לפני אלקים באור החיים", כי הנה אנו מברכים בכל יום 'המחזיר נשמות לפגרים מתים', מפני שהיה מהראוי לפי רוב עוונותינו שלא יחזיר לנו פקדון הרוחות, והוא בחסדו מחזירה לנו, ומשום הכי מברכים המחזיר נשמות לפגרים מתים. ואחר כך מברכים 'שלא עשני גוי', מפני שעכ"פ היה יכול להחיות אותנו ברוח החיוני בלבד כמו אומות העולם, מבלי שיחזור וישלח לנו עזרתו מקדש נשמת שד-י חלק אלוק ממעל, והוא יתברך לא כן עשה, אלא 'לא עשני גוי'. וזהו שאמר הכתוב 'עלי אלקים נדריך', 'עלי', 'כמאן דטעון ליה אכתפיה' (זנאים ד:), שמוטל עלי לשלם 'נדריך', הוא ההתחייבות לשלם נדרי יום יום אשר נדרתי ונשבעתי בהר סיני, והנה במקום אותן התשלומים 'אשלם תודות לך', כי הנדרים לא שלמתי ואתה העדפת עלי טובותיך וצריך אני לשלם תודות להודות ולשבחך, ומפרש ואומר 'כי הצלת נפשי ממות', בכל יום מחזיר נשמות לפגרים מתים, והנה 'הלא רגלי מדחי', פירוש בזה היה די בהצלת רגלי מדחי היינו הצלה ממיתה הגופנית, אמנם עוד שלחת עזרך מקדש 'להתהלך לפני אלקים באור החיים'. עכתודה"ק.

וההתעוררות שיש לנו לקחת מזה, הוא תחילה, שהאדם ישתדל לשלם את החובות שיש לו כלפי השי"ת, אולם באמת כמה שנעשה לא נתחיל לשלם עבור הטובות הגדולות שעשה אתנו, ולכן העיקר הוא שעכ"פ 'אשלם תודות לך', להודות ולהכיר בטובת ה'. וזהו גם כן עיקר המכוון של החובות הלכבות בשער הבחינה שם, שלכל הפחות יחיה האדם ויתבונן בחסדי ה' וטובותיו עליו, שעושה עמו כל הזמן, ולברך בכוונה ולהודות לה' בכל עת.

ובעניין זה איתא בישמח ישראל⁵ (אום י), שהנה יעקב אבינו ע"ה בירידתו למצרים כבש הדרך לבניו עד ביאת המשיח, וכדאיתא הרמז לזה בפסוק (מו, כט) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה", 'גשנה' בגימטריא 'משיח', היינו שהיה דורש עצות ותחבולות לעזרת בניו להיות במה להשיב את הנפש בעת הגלות המר. ולכן שלח את יהודה לפניו להתקין לו בית תלמוד כמו שאמרו חז"ל⁶ (נר"ר נה, ג), היינו שיוכלו להרגיז את היצר הרע בכח התורה. ולכן קרא אז גם כן קריאת שמע (כס"י טס, נט), שעל ידי גודל הייחודים והמסירות נפש שהיה ליעקב בעת קריאת שמע יוכלו בני"י לחזק את עצמם.

אולם יוסף שהיה יודע בטיב ערוות הארץ מכבר, והרגיש יותר תוקף הגלות והחשכות, וראה וידע שיהיו אנשים שפלים ופחותים עד מאוד שלא יהיה ביכולתם לקרות קר"ש בלב ונפש חפיצה כראוי, הוא בכה על צווארי אביו עוד (מו, נט), שידרוש עוד עצה ועזרה לרפא גם את הנפשות האלו.

ויעקב אבינו הרגיש כוונתו ואמר "אמותה הפעם" (סס, ז), שעל ידי קריאת שמע יזכו לעסוק בתורה כראוי, "אחרי ראותי את פניך כי עודך חי" (סס), שאתה הוא הצדיק יסוד עולם המחיה את כל העולמות ומקשר נפשות ישראל לאבינו שבשמים, אף אנשים פשוטים ופחותים שהם בבחינת 'עוד', על דרך הכתוב שהביא רש"י לעיל (סס, נט) "כי לא על איש ישים עוד" (איוב לד, כג), היינו שהשי"ת אינו שם על האדם עילות נוספות על חטאיו להענישו יותר מהראוי לו, ואנשים נחותים אלו מגסות החומר שלהם יעיזו ויהרהרו אחר השם שהוא עושה להם עוול יותר מחטאיהם. ויוסף הצים"ע הרים והגביה בכוחו וקדושתו נשמות הנטבעות בקליפות ובגסות כאלו למען יוכלו לשוב לאביהם שבשמים.

נמצא שיוסף הוא שמשפיע הכח לבני ישראל שיוכלו להיות מכירים בטובת ה' וממילא להללו ולשבחו ולספר הודו. ובעמדנו אחר ימים גדולים כאלו שהאירו בכל יהודי את הכח להיות מודה ומהלל לה', וודאי שאפשר להמשיך הלאה, ובכח ויגש אליו יהודה', הכח של ההודאה שבבחינת יהודה, להכיר בטובת ה' ולהודות עליהם תמיד.

